

УДК 340.15:343.2/.7(477)
DOI 10.32782/2523-4269-2024-86-12-17

Федорченко Олег Володимирович,

кандидат історичних наук, доцент

(Херсонський факультет Одеського державного університету внутрішніх справ, м. Одеса)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5524-0202>

Камінська Олена Анатоліївна,

кандидат історичних наук, доцент

(Херсонський факультет Одеського державного університету внутрішніх справ, м. Одеса)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5596-1720>

Алексєєнко Анна Олександрівна,

(Херсонський факультет Одеського державного університету внутрішніх справ, м. Одеса)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6401-6990>

ЕВОЛЮЦІЯ ПРАВОВОЇ РЕГЛАМЕНТАЦІЇ ЗЛОЧИНУ «СПЕКУЛЯЦІЯ» В РАДЯНСЬКІЙ УКРАЇНІ (1918–1941 РР.)

У статті ґрунтовно характеризується еволюція правової регламентації злочину «спекуляція» в радянській Україні в період 1918–1941 рр. Авторами показано, що практично безперервно більшовицький уряд вважав спекуляцію одним із найтяжчих злочинів. Як результат, покарання за неї були досить суворими, а в деякі періоди передбачали навіть смертну кару. Деяке пом'якшення відповідальності за спекуляцію припало на період Нової економічної політики (НЕП). Однак з монтажем тоталітарної системи і курсом на індустріалізацію більшовики повернулися до звичних їм санкцій.

Ключові слова: спекуляція, господарські злочини, УСРР, правова регламентація, юридична відповідальність.

Постановка проблеми. Надзвичайний або військовий стан поряд з іншими суспільними, економічними, політичними трансформаціями виштовхує із своїх глибин явище, навколо якого до сих пір точаться суперечки: спекуляція – це делікт чи соціальна девіація, а може необхідна умова/риса ринкової економіки? Українці під

час повномасштабного вторгнення РФ знову відчули на собі всю спритність ділків, особливо у прифронтових містах, на окупованих територіях та на територіях, які перебували деякий час у незрозумілому правовому статусі (наприклад, Херсон до 25 квітня 2022 р.). «Нувориші» всіх мастей встановлювали ціни на продукти

харчування, ліки, паливо відповідно до «воєнної» необхідності. Звичайні товари могли коштувати у декілька разів дорожче. Україна мала досвід боротьби із спекуляцією. Але яким він був? Позитивним чи негативним? Відповіді на це питання, вважаємо, допоможе наша розвідка.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Загальними правовими проблемами відповідальності за спекуляцію займався Стрельцов Є. [1]. Барановська Т. [2] і Грабовий В. [3] розкрили деякі елементи становлення вітчизняного законодавства по запобіганню і юридичній відповідальності за господарські злочини, у тому числі і спекуляції. Гриневиц Л. з історичної точки зору проаналізувала вплив статті, що забороняла спекуляцію, у боротьбі з приватною торгівлею наприкінці НЕПу [4]. Проблематикою боротьби радянської влади зі спекуляцією через призму кримінальної політики розглядає Лясковська С. [5, 6]. Утім, незважаючи на зазначені наукові розвідки, тема еволюції правової регламентації «спекуляції» УСРР потребує ретельного дослідження, оскільки нормативно-правова база відповідальності за «спекуляцію» проаналізована поверхнево, а деякі короткострокові етапи взагалі не потрапили до поля зору науковців.

Формування цілей статті. Виходячи з такої історико-графічної ситуації, автори поставили за мету дослідити зміни які відбулися праві радянської України стосовно регулювання злочину «спекуляція» і причини, що їх викликали. Одряду зауважимо, що у нашій розвідці ми не будемо розглядати спекуляцію на ринку цінних паперів і валюти.

Виклад основного матеріалу. Більшовики вже під час першого захоплення території Наддніпрянщини привнесли багато нововведень, які повинні були сприяти «побудові комунізму». Деякі правові норми, які діяли і до них, але були тимчасовими заходами у військовий період, залишилися надовго, аж до кінця існування радянської влади. А частина пережила РСРР і мала місце у праві незалежної України. Саме так трапилося із спекуляцією. Якщо говорити відверто, у надзвичайні періоди влада будь-якої держави незалежно від ідеологічних спектрів боролася проти спекуляції і, на думку авторів, правильно робила. Та більшовики возвели спекуляцію в сонм «смертних гріхів» і намагалися її викоринити. Спекуляція або вільна торгівля для них була подразником, оскільки ідеологічно суперечила їхній економічній картині світу.

Щоб детальніше розглянути спекуляцію, варто навести її термінологічне навантаження з довідникових видань. Так, спекуляція – це скуповування та перепродаж цінностей (цінних паперів, товарів, майна і т. ін.) з нестійким курсом для одержання зиску на різниці в курсі, в цінах; незаконне скуповування та перепродаж товарів за підвищеними цінами [7, с. 498]; гра на біржі, один з основних видів діяльності на міжнародних ринках [8, с. 532].

Більшовицькі правові норми спочатку діяли виключно на території РСФРР. Але згодом поширилися і на терени України. Уперше більшовики окреслили відповідальність за спекуляцію у декреті РНК РСФРР «Про спекуляцію» від 22 липня 1918 р. [9]. У радянській час цей декрет високо оцінювали як переломний у боротьбі із спекуляцією. У його переломності ми не сумніваємося. Більшовики корінним способом вирішили покінчити з так званими елементами капіталістичного світу.

Декрет детально, як жоден майбутній радянський нормативно-правовий акт, розписав різноманітність

складу злочинів, які кваліфікувалися як спекуляція. Він трактував її як збут, скупку або зберігання з метою збуту продуктів харчування, а також продовольчих карток або купонів на продукти, дорогоцінних металів, цінних паперів. Наголосимо, що декрет розрізняв «непрофесійну» спекуляцію, тобто вчинену одноосібно одноразово та/або безсистемно в невеликих масштабах і «професійну» – сплановану групою осіб у великих масштабах. Класифікація передбачалась і за предметом спекуляції: збут продуктів, монополізованих державою (наприклад хліб, сіль, цукор, чай); продуктів, на які встановлена тверда такса; інші продукти. Містилось покарання і за пособництво та підбурювання до спекуляції [9].

Варто зазначити, що декрет кардинально посилював санкції за спекуляцію. Порівняємо із Тимчасовим Законом Ради Міністрів Української Держави «Про карну відповідальність за перевищення граничних цін і за спекуляцію» від 24 липня 1918 р. У ньому за спекуляцію передбачалося позбавлення «особливих прав і переваг» та ув'язнення на строк від 1 року і 4 місяців до 2 років або виконання упродовж такого самого строку примусових робіт і, крім того, «грошова виплата» (штраф) у розмірі від 100 до 25 тис. карбованців, але в будь-якому разі не менше від подвійної суми перевищення граничної ціни [10]. Радянський декрет за різні види спекуляції встановлював позбавлення волі строком не менше шести місяців з примусовими роботами з конфіскацією частини майна, за найтяжчі види спекуляції – позбавлення волі не менше 10 років з примусовими роботами і конфіскацією всього майна [9].

Слід зазначити, що на місцях ситуація відверто межувала з беззаконням. Так, в Одеській губернії в п.15 Наказу №76 по Губернському управлінню радянської робітничо-селянської міліції від 24 липня 1919 р. з більшовицьким пафосом наказано остаточно побороти спекуляцію. Особи незалежно від посади, сфери діяльності, які в будь-якій формі, масштабах займалися спекуляцією або особи, які схилили посадовців до спекуляції, підлягали розстрілу [11, арк. 103 і зв.]. І, судячи з усього, такі випадки реєструвалися. Архівні документи Одеської губернської надзвичайної комісії показують, що з 1920 по жовтень 1922 р. було розстріляно за бандитизм майже 2 тисячі осіб. Однак тут же є повідомлення, які в ці списки увійшли розстріляні й за інші злочини [12]. Припускаємо, що у списку могли бути й особи, розстріляні за спекуляцію.

Отже, ярлик спекулянта досить зручно було одягти на особу, яка проявляла найменшу непокору радянсько-більшовицькій владі. Та більше, могла просто не подобатися представнику нового уряду або взагалі новоспечений комуніст міг зводити старі рахунки. Так у серпні 1920 р. до виїзної сесії Одеського губревтрибунала потрапила на розгляд справа Івана Овсянникова за саботаж. Суть саботажу полягала в тому, що під час боротьби з куркулями Овсянников займався спекуляцією [13]. Кваліфікація злочину взагалі межує з абсурдом – саботаж через спекуляцію, та це окрема тема. Розслідування ж показало, що в Овсянникова стався конфлікт з головою сільревкому. Суть його полягала у тому, що селянин під час продрозкладки хотів поїхати в Тирасполь за харчами для родини, а це йшло в розріз із планами голови. Тоді голова сільревкому звинуватив І. Овсянникова у спекуляції і доклав зусиль, щоб його справа пройшла всі інстанції і дійшла до Губревтрибунала [13]. Якщо б провина Овсянникова була доведена, для нього це б мало невтішні наслідки.

Перехід до НЕПу змусив більшовицьку владу переглянути юридичну відповідальність за спекуляцію. Ч.2 Декрету РНК РСФРС «Про відповідальність за порушення декретів про натуральні податки й обмін» від 15 липня 1921 р. передбачала, що кримінально-винною є діяльність осіб, які штучно підвищують ціни на товари шляхом змови, страйку або злісним не випуском товару на ринок. Як бачимо, термін спекуляція в нормі відсутній. Звужено і деякі умови суб'єктивної сторони, залишилась лише попередня змова торговців – у результаті якої або підвищується ціна на товар або виникає його дефіцит і ціна теж зростає. Санкції за порушення ч.2 декрету наступні – конфіскація майна і позбавлення волі або без нього. Детальнішої інформації декрет не надає [14].

Однак, виходячи з позицій більшовицького права, для кваліфікації злочину як спекуляції виявляється відсутньою необхідна умова його складу – реалізація товару. Під нею розумілась продаж, збут чи перепродаж. Тому, на нашу думку, склад злочину був дещо недопрацьованим, що особливо проявить себе у період НЕПу. Та про це дещо нижче.

Вагомою подією в кодифікації кримінального права УСРР стало прийняття Кримінального кодексу УСРР 1922 р., який копіював КК РСФРС. У ньому спостерігається перехід від революційного «беззаконня» до чітко сформованого права. Курс на НЕП диктував свої вимоги. Статті щодо спекуляції були розміщені в розділі IV «Господарські злочини». Ст. 137 КК УСРР 1922 р. визначала спекуляцію як штучне підвищення цін на крам шляхом змови або страйку торговців між собою або шляхом злісного не випуску товару на ринок. Як і в попередньому декреті 1921 р., у зазначеній статті КК УСРР 1922 рр. термін спекуляція відсутній [15].

Видно, що ст. 137 КК УСРР 1922 р. дублювала норми Декрету РНК РСФРС «Про відповідальність за порушення декретів про натуральні податки й обмін» від 15 липня 1921 р. Утім санкції були значно м'якші, ніж у Декреті РНК РСФРС «Про спекуляцію» від 22 липня 1918 р. Так за порушення ст. 137 КК УСРР 1922 р. передбачалося позбавлення волі не менше ніж на шість місяців з конфіскацією частини майна і заборона займатися торгівлею.

Однак, у такій незвичній для нас формі санкції, яка встановлює нижню межу покарання, є прихований зміст. Згідно з ст. 27 КК УСРР 1922 р. було визначено дві категорії злочинів. Перша – найбільш небезпечні злочини проти встановленого робітничо-селянською (читати – більшовицькою) владою нового правопорядку, за які передбачалася найнижча межа покарання, яка не могла бути зменшена судом*. Друга – всі інші злочини, за які встановлено вищу межу покарання. Як видно із санкцій ст. 137, цей злочин належав до небезпечних. Він посягав на більшовицький уклад. Ст. 34 КК УСРР 1922 р. визначила максимальний строк позбавлення волі у розмірі 10 років. Тобто за спекуляцію передбачалося позбавлення волі від шести місяців до 10 років. Для порівняння, максимальний термін покарання за спекуляцію був таким самим, як і за навмисне вбивство (ст. 142 КК УСРР 1922 р.)** Варто зазначити, що позбавлення волі обов'язково поєднувалося з примусо-

* Ст. 28 КК УСРР 1922 р. зазначала, що суд міг призначити меншу міру покарання, але у вирок повинен викласти аргументи свого рішення.

** Логіка побудови КК УСРР 1922 р. блонзирська. Розділу V. Злочини проти життя, здоров'я, волі і гідності особи передують розділи: Господарські злочини, Порушення правил відокремлення церкви від держави, Посадові злочини, Державні злочини.

вими роботами. Припускаємо, що в будь-який момент порушення ст. 137 могло каратись максимальним терміном. Необхідна була лише політична воля.

Чому більшовики залишили такий люфт у вигляді позбавлення волі – від 6 місяців до 10 років? Причина, на нашу думку, наступна – радянська влада вимушено терпіла приватника. Вона вважала, що проголошений курс на НЕП повинен був витягти більшовицький уряд з прірви постійних озброєних заворушень населення, над яким завжди вітала примара голоду і відсутність елементарних речей.

Декілька обіцяних слів про недоречну побудову і половинчастість норми ст. 137 КК УСРР 1922 р. Вона передбачала покарання за штучне підвищення ціни на збіжжя, але така умова як збут відсутня. Логіку законотворців важко зрозуміти. Припустимо, в умовах НЕПу і відносно вільного ринку деякі торговці за змовою не випустили на ринок якийсь товар. Природно цей товар одразу стає дефіцитним і дорожчає. Та цим може скористатися інший гравець на ринку, який не має відношення до змови, і, як результат, отримає прибуток. А змовники-невдахи ризикували залишитись ні з чим. Про загальнодержавний страйк торговців одним чи декількома видами краму в УСРР не могло бути й мови.

Можливо як варіант, більшовики передбачили небажання селян здавати державі зерно по занижених цінах. І відповідно, такі дії можна було б кваліфікувати як спекуляцію. В пам'яті селян, торговців збереглися спогади про покарання за спекуляцію, що робило їх більш податливими до продажу державі зерна за фіксованими цінами. Але ж на дворі йшов 1922 рік і відбувався кардинальний поворот від воєнного комунізму до НЕПу, що вселяв надії багатьом категоріям населення. Такий випадково чи свідомо недопрацьований склад злочину однозначно розширював потенційне коло осіб, яких можна було б звинуватити в даному правопорушенні. Тому погоджуємося з думкою С. Ляскової, яка зазначала, що відсутність чітко визначеної різниці між поняттями «спекуляція» та «вільна торгівля» розв'язувала руки владі, залишаючи право регулювати економіку політичними заходами [5, с. 223]. Хоча логіка комуністичних законотворців до кінця не зрозуміла. Про це згодом.

Ставлення до спекуляції змінюється під час індустріалізації та її побічного явища – колективізації. Ці процеси відбувались паралельно з монтажем тоталітарної системи. Новий Кримінальний кодекс УСРР 1927 р. [16] розроблювався і був прийнятий ще за часів НЕПу. Тому в ньому простежуються елементи «вільної» торгівлі. Однак характеристика спекуляції у новому кодексі у порівнянні з попереднім не змінилася. Так ст. 127 КК УСРР 1927 р. визначала спекуляцію як зловмисне набивання цін на товари через скуповування, затаювання або невипуск їх на ринок. Знову ж таки, стаття не містила терміну «спекуляція». І знову відсутня суттєва умова складу злочину – збут товарів.

Утім відбувалися зміни в санкціях. Так ч.1 ст. 127 КК УСРР 1927 р. визначала покарання особи у вигляді позбавлення волі до одного року з конфіскацією всього або частини майна. Згідно з ст. 8 КК УСРР 1927 р., як і в КК УСРР 1922 р., всі злочини поділялися на дві категорії: ті, які спрямовані проти основ радянського ладу, а відповідно найтяжчі, і всі інші. За найтяжчі злочини встановлювалася нижня межа заходу соціального захисту*,

* Лишемірні нововведення радянської влади в кримінальному праві. По суті підміняли покарання, але проголошували, що заходи соціального захисту не можуть мати метою завдавати фізичного страждання або принижувати людську гідність і не мають своїм завданням відплату і кару (ст. 5 КК УСРР 1927 р.)

відповідно за всі інші – вища. Виходить, що спекуляцію було виключено з категорії найтяжчих злочинів [16]. Друге, на що слід звернути увагу, це зменшення максимального покарання з 10 років позбавлення волі до одного року. Одночасно законодавець розширив конфіскацію до розміру всього майна. Разом з тим, прибрав таку санкцію як заборона займатися торгівлею. Далі більше, ч.2 ст. 127 КК УСРР 1927 р. передбачала новий склад злочину – змову торговців про невипуск товару. Санкція за такий вид спекуляції передбачалася у вигляді позбавлення волі строком до трьох років та конфіскацію всього майна [16].

І тут дилема. Станом на 1927 р. явно, що НЕП не влаштував більшовицьку владу, оскільки він не вирішив поставлені задачі розвитку радянської економіки. Навіть більше, додав клопоту. Приватна торгівля не узгоджувалася з ідеологією партії. Та все ж таки, незважаючи на недоліки НЕПу і його складової вільної торгівлі/спекуляції, категорія і санкції за такий злочин були відверто «ліберальними» як для радянського режиму.

Насильницька колективізація на початку 30-х років, боротьба з одноосібниками і приватною торгівлею викликали зміни в праві УСРР. Ч. 10 Постанови ЦВК й РНК СРСР «Про порядок торгівлі колгоспів, колгоспників і одноосібних селян та зменшення податку на торгівлю сільськогосподарським збіжжям» від 20 травня 1932 р. забороняла відкривати магазини і кіоски приватним торговцям та закликала викоренити перекупників та спекулянтів, які намагаються жити за рахунок робітників і селян [18]. Справи у приватника погіршувались з кожним днем. Посилення санкцій за спекуляцію/вільну торгівлю не змусили себе чекати. Постанова ЦВК й РНК СРСР «Про боротьбу зі спекуляцією» від 22 серпня 1932 р. вимагала від ОДПУ, прокуратури і місцевих органів влади ліквідувати спекуляцію. Також строк позбавлення волі за спекуляцію визначили у межах від 5 до 10 років, без права на амністію [18].

Ясно, що були внесені відповідні зміни і в КК УСРР 1927 р. Постанова ВУЦВК і РНК УСРР «Про зміну ст. 127 КК УСРР» від 30 грудня 1932 р. ухвалила ст. 127 КК УСРР 1927 р. у наступній редакції: «За скуповування та перепродаж приватними особами з метою наживи (спекуляція) продуктів сільського господарства та предметів масового вжитку – позбавлення волі не менш як на п'ять років з конфіскацією всього або частини майна» [19].

Декілька ремарок стосовно нововведень. По-перше, після 1918 р. даний вид злочину почали чітко кваліфі-

кувати як спекуляцію. По-друге, оскільки за спекуляцію встановили нижню межу покарання, вона знову потрапила до категорії найбільш небезпечних злочинів. По-третє, як наслідок попередньої зміни – значне посилення санкції – верхня межа позбавлення волі зростає з одного року до десяти. Більше того, оскільки нижня межа покарання була визначена у п'ять років, то за ст. 27 КК УСРР 1927 р. позбавлення волі передбачалося у виправно-трудовах таборах у далеких місцевостях СРСР. Тобто, освоювати Сибір у нелюдських умовах. По-четверте, прибрав такий склад злочину, як змова торговців. П'яте, визначили обов'язкову ознаку об'єктивної сторони злочину – перепродаж. По-шосте, визначили необхідну умову суб'єктивної сторони – наживу. Не погоджуємося з думкою С. Ляковської, яка зазначає, що «нажива» як елемент суб'єктивної сторони визначалася КК УСРР 1922 р. [5, с. 217]. Вона з'являється лише у КК УСРР 1927 р. станом на 30 грудня 1932 р. Нажива, тобто матеріальна вигода, без якої неможлива підприємницька діяльність, у тоталітарному суспільстві ставала кримінально караним діянням.

Як видно з вище викладеного, спекуляцію возвели в ранг одного з найнебезпечніших злочинів. Під дію ст. 127 КК УСРР 1927 р. в редакції 1932 р. могла потрапити значна кількість дій селян, колишніх непманів. Маховик терору набирив оберти.

Висновки. Прийшовши до влади, більшовики повели безкомпромісну боротьбу із спекуляцією, яка йшла в розріз із їхнім баченням «світлого» майбутнього комунізму. У результаті юридична відповідальність за такий вид кримінального правопорушення була занадто суворою, а в деяких випадках доходила аж до смертної кари. Специфічними рисами у більшості норм, які забороняли спекуляцію, були, по-перше, відсутність самого терміну «спекуляція», по-друге, неповний склад злочину. Останнє надавало радянській владі можливість у залежності від кон'юнктури вільно трактувати норму. У результаті спекуляція стала своєрідним «лякалом», що з політичної волі могло використовуватись для боротьби як проти окремих неугодних осіб, так і проти цілих прошарків населення. У результаті більшовики залишили негативний досвід боротьби із спекуляцією.

Перспективним вбачається дослідження боротьби із спекуляцією та еволюції юридичної відповідальності в роки радянсько-німецької війни. Також окремим напрямом може стати юридична відповідальність за спекуляцію цінними паперами, валютою, дорогоцінними металами у радянській Україні.

Список використаних джерел

1. Стрельцов Є. Відповідальність за спекуляцію при капіталізмі: міф чи реальність? *Юридичний вісник України*. 2016. 26 серпня – 1 вересня (№ 34 (1102)). С. 12–13.
2. Барановська Т. В. Становлення вітчизняного кримінального законодавства щодо запобігання та протидії кримінальним правопорушенням в сфері господарської діяльності. *Наукові перспективи*. 2023. № 2 (32). С. 460–480. [https://doi.org/10.52058/2708-7530-2023-2\(32\)-460-480](https://doi.org/10.52058/2708-7530-2023-2(32)-460-480)
3. Грабовий В. Кількісні показники норм юридичної відповідальності за злочини проти власності в КК УСРР 1922 р. *Актуальні проблеми правознавства*. 2017. Випуск 4 (12). С. 9–13.
4. Гриневич Л. Стаття 127 КК УСРР як важіль боротьби з приватником в умовах розгортання надзвичайних заходів на початку 1928. *Проблеми історії України: факти, судження, пошуки*. 2011. Вип. 20. С. 177–192.
5. Ляковська С. П. «Спекуляція» чи «вільна торгівля» у період НЕПу: політика та практика. *Історія торгівлі, податків та мита*. 2015. № 2 (12). С. 209–223.
6. Ляковська С. П. «Спекуляція» в контексті кримінальної політики Радянської держави в 1918–1928 рр. *Історичні і політологічні дослідження*. 2008. № 1–2. С. 258–265.
7. Словник української мови : [в 11 т.] / редкол.: І. К. Білодід (голова) та ін. Київ : Наукова думка, 1970–1980. Т. 9 : С / ред. тому: І. С. Назарова. С. 498.
8. Музика А. А., Лащук Є. В. Спекуляція. *Юридична енциклопедія : [у б т.] / ред. кол.: Ю. С. Шемшученко (відп. ред.) та ін. Київ : Українська енциклопедія ім. М. П. Бажана, 2003. Т. 5 : П – С. 736 с.*

9. О спекуляции : Декрет СНК от 22 июля 1918 г. *Собрание узаконений и распоряжений Рабоче-крестьянского правительства РСФСР* (далі – СУ РСФРР). 1918. № 54. Ст. 605.
10. Про карну відповідальність за перевищення граничних цін і за спекуляцію : Тимчасовий Закон Української Держави від 24 липня 1918 р. *Державний вісник* від 24 липня 1918 р. № 27. С. 2.
11. Приказ № 76 по Губернскому управлению советской рабоче-крестьянской милиции от 24 июля 1919 г. *ДАОО* (Державний архів Одеської області). Ф. Р-107. Оп. 1. Спр. 2. Арк. 103 і зв.
12. Списики лиц, расстрелянных Одесской губернской чрезвычайной комиссией за бандитизм. *ДАОО*. Ф.Р-107. Оп. 1. Спр.62. Арк. 1-23.
13. Протокол дознания Овсянникова Ивана Никитовича. *ДАОО*. Ф.Р-1774. Оп. 1. Спр. 92. Арк. 3 і зв.
14. Об ответственности за нарушение декретов о натуральных налогах и об обмене : Декрет СНК РСФСР от 15 июля 1921 г. *СУ РСФРР*. 1921. № 55. Ст. 346.
15. Уголовный кодекс УССР : сост. на 1 ноября 1924 г. Харьков, 1925. 104 с.
16. Уголовный кодекс УССР 1927 г. Харьков, 1927. 136 с.
17. О порядке производства торговли колхозов, колхозников и трудящихся единоличных крестьян и уменьшение налога на торговлю сельско-хозяйственными продуктами : Постановление ЦИК и СНК СССР от 20 мая 1932 г. *СУ РСФРР*. 1932. № 38. Ст. 232.
18. О борьбе со спекуляцией: Постановление ЦИК и СНК СРСР от 22 августа 1932 г. *Сборник законов СССР*. 1932. № 65. Ст. 375.
19. Про зміну ст. 127 КК УСРР : Постанова ВУЦВК і РНК УСРР від 30 грудня 1932 р. *Збірник законів та розпоряджень робітничо-селянського уряду України*. 1932. № 34–35. Арт. 216.

References

1. Strieltsov, Ye. (2016). Vidpovidalnist za spekulatsiiu pry kapitalizmi: mif chy realnist? [Liability for speculation under capitalism: myth or reality?] *Yurydychni visnyk Ukrainy*. 26 serpnia – 1 veresnia (№ 34 (1102)). p. 12–13 [in Ukrainian].
2. Baranovska, T.V. (2023). Stanovlennia vitchyznianoho kryminalnoho zakonodavstva shchodo zapobihannia ta protydii kryminalnym pravoporushenniam v sferi hospodarskoi diialnosti [Formation of domestic criminal legislation regarding prevention and counteraction of criminal offences in the sphere of economic activity]. *Naukovi perspektivy*. № 2 (32). p. 460–480. [https://doi.org/10.52058/2708-7530-2023-2\(32\)-460-480](https://doi.org/10.52058/2708-7530-2023-2(32)-460-480) [in Ukrainian].
3. Hrabovyi, V. (2017). Kilkisni pokaznyky norm yurydychnoi vidpovidalnosti za zlochyny proty vlasnosti v KK USRR 1922 r. [Quantitative indicators of the norms of legal responsibility for crimes against property in the Criminal Code of the Ukrainian SSR in 1922]. *Aktualni problemy pravoznavstva*. Vypusk 4 (12). p. 9–13 [in Ukrainian].
4. Hrynevych, L. (2011). Stattia 127 KK USRR yak vazhli borotby z pryvatnykom v umovakh rozghortannia nadzvychainykh zakhodiv na pochatku 1928 [Article 127 of the Criminal Code of the Ukrainian SSR as a lever in the fight against the private sector in the context of the emergency measures at the beginning of 1928]. *Problemy istorii Ukrainy: fakty, sudzhennia, poshuky*. Vyp. 20. p. 177–192 [in Ukrainian].
5. Liaskovska, S.P. (2015). «Spekulatsiia» chy «vilna torhivlia» u period NEPu: polityka ta praktyka [“Speculation” or “free trade” during the NEP period: policy and practice]. *Istoriia torhivli, podatkiv ta myta*. № 2 (12). p. 209–223 [in Ukrainian].
6. Liaskovska, S.P. (2008). «Spekulatsiia» v konteksti kryminalnoi polityky Radianskoi derzhavy v 1918–1928 rr. [“Speculation” in the context of the criminal policy of the Soviet State in 1918–1928.]. *Istorychni i politolohichni doslidzhennia*. № 1–2. p. 258–265 [in Ukrainian].
7. Slovnyk ukraïnskoi movy (1978). [Dictionary of the Ukrainian language] [v 11 t.] / redkol.: I. K. Bilodid (holova) ta in. Kyiv : Naukova dumka. T. 9 : C / red. tomu: I. S. Nazarova. p. 498 [in Ukrainian].
8. Muzyka, A.A., & Lashchuk, Ye.V. (2003). Spekulatsiia [Speculation]. *Yurydychna entsyklopediia* : [u 6 t.] / red. kol.: Yu. S. Shemshuchenko (vidp. red.) ta in. Kyiv : Ukrainska entsyklopediia im. M. P. Bazhana. T. 5 : P – p. 736 s. [in Ukrainian].
9. О спекуляции (1918) [On speculation]: Декрет СНК от 22 июля 1918 г. *Собрание узаконений и распоряжений Рабоче-крестьянского правительства РСФСР* (далі – СУ РСФРР). № 54. p. 605 [in Russian].
10. Про карну відповідальність за перевищення граничних цін і за спекуляцію (1918). [On criminal responsibility for exceeding limit prices and for speculation]: Тимчасовий Закон Української Держави від 24 липня 1918 р. *Державний вісник*. № 27. p. 2 [in Ukrainian].
11. Prikaz №76 po Gubernskomu upravleniyu sovetskoi roboche-krestyanskoi militsii ot 24 iyulya 1919 g. [Order No. 76 on the Provincial Administration of the Soviet Workers' and Peasants' Militia of July 24, 1919] *ДАОО* (Державний архів Одеської області). Ф. Р-107. Оп. 1. Спр. 2. Арк. 103 і зв. [in Russian].
12. Spisiki lits, rastrel'nykh Odesskoi gubernskoi chrezvichainoi komissiei za banditizm [List of persons shot for banditry by the Odesa Provincial Emergency Commission.]. *ДАОО*. Ф.Р-107. Оп. 1. Спр.62. Арк. 1–23 [in Russian].
13. Protokol doznaniya Ovsyannikova Ivana Nikitovicha [Protocol of the interrogation of Ovsyannikov Ivan Nikitovich]. *ДАОО*. Ф.Р-1774. Оп. 1. Спр. 92. Арк. 3 і зв. [in Russian].
14. Ob otvetstvennosti za narushenie dekretov o naturalnykh nalogakh i ob obmene [On liability for violation of decrees on natural taxes and on exchange]: Декрет СНК РСФСР от 15 июля 1921 г. *СУ РСФРР*. 1921. №55. p. 346 [in Russian].
15. Ugolovnyy kodeks USSR [The Criminal Code of the Ukrainian SSR]: sost. na 1 noyabrya 1924 g. Kharkov, 1925. 104 p. [in Russian].
16. Ugolovnyiy kodeks USSR [The Criminal Code of the Ukrainian SSR]. (1927, 23 August). Xarkov: Gosyurizdat [in Russian].
17. О порядке производства торговли колхозов, колхозников и трудящихся единоличных крестьян и уменьшение налога на торговлю сельско-хозяйственными продуктами [On the order of production and trade of collective farms, collective farmers, working individual peasants, and tax reduction in trade in agricultural and economic products]: Postanovlenie TsIK i SNK SSSR ot 20 maya 1932 g. *SU RSFRR*. 1932. №38. p. 232 [in Russian].

18. O borbe so spekulyatsiei [On the fight against speculation]: Postanovlenie TsIK i SNK SRSR ot 22 avgusta 1932 g. *Sbornik zakonov SSSR*. 1932. № 65. p. 375 [in Russian].

19. Pro zminu st. 127 KK USRR [On the change of Art. 127 of the Criminal Code of the Ukrainian SSR]: Postanova VUTsVK i RNK USRR vid 30 hrudnia 1932 r. *Zbirnyk zakoniv ta rozporiadzhen robitnycho-selianskoho uriadu Ukrainy*. 1932. № 34–35. Art. 216 [in Ukrainian].

Fedorchenko Oleh,

Ph.D. in History, Associate Professor,

(*Kherson Faculty of Odessa State University of Internal Affairs, Odesa*)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5524-0202>

Kaminskaya Olena,

PhD. in History, Associate Professor,

(*Kherson Faculty of Odessa State University of Internal Affairs, Odesa*)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5596-1720>

Alekseyenko Anna,

(*Kherson Faculty of Odessa State University of Internal Affairs, Odesa*)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6401-6990>

**EVOLUTION OF LEGAL REGULATION OF THE CRIME OF “SPECULATION”
IN THE SOVIET UKRAINE (1918–1941)**

The evolution of the legal regulation of the crime of “speculation” in the Soviet Ukraine in the period of 1918–1941 is thoroughly characterized in the article.

Attention is focused on “speculation” of grains and products. In the research, the authors have used a thorough source base: decrees and resolutions of the RSFSR authorities, which were legally binding on the territory of Ukraine as well, decrees and resolutions of the USSR authorities, the Criminal Codes of the editions of 1922 and 1927 with all the changes that took before 1941. The used archival materials vividly illustrate aspects of the Bolsheviks’ struggle against speculation at the local level.

The authors show that the Bolshevik government almost continuously defined speculation as one of the most serious crimes. As a result, the punishments for speculation were quite severe, including sometimes death penalties. Some mitigation of liability occurred during the NEP period. However, the free market annoyed the Soviet authorities who had to tolerate the private peasant. Therefore, the legal norms prohibiting speculation were clearly ambiguous and, accordingly, freely interpreted. This favored to the Soviet authorities.

Specific features of the most of the norms that prohibited speculation were, firstly, the absence of the term “speculation”, and secondly, the incomplete corpus delicti. The latter made it possible for the Soviet authorities to freely interpret the norms depending on the situation. As a result, speculation became a kind of “scarecrow”. If necessary, the Soviet authorities used speculation to fight both against disagreeable individuals and against many layers of the population.

However, having installed the totalitarian system and taken the industrialization course, the Bolsheviks showed their true colors and came back to their usual bloodthirsty sanctions. Changes were promptly made to the Criminal Code of the USSR of 1927 known as the Terror Code. So, the Bolshevik experience in the fight against speculation turned out to be negative.

Key words: speculation, economic crimes, USSR, legal regulation, legal responsibility.

Надіслано до редколегії 02.02.2024